

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Briuselio eglė

2012-12-21

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Europa

AUTORIUS: Tomas Daugirdas

DATA: 2012-12

Briuselio eglė

Tomas Daugirdas

Rengiantis Šv. Kalėdoms per Europą nubangavo atgarsiai apie įvykį Briuselyje, kai kalėdinė eglutė buvo pakeista spalvų ir šviesų instaliacija, primenančia eglę. Miesto taryba buvo apkaltinta tuo, jog atsisakiusi „tradicinės“ eglės dėl nenoro įžeisti religinių nekrikščionių jausmų, pirmiausia – musulmonų. Šis ginčas atrodytų nieko nevertas, jei eglutėje ieškotume religinės simbolikos. Eglutė neturi jokio tiesioginio ryšio su Kristaus gimimu. Prieš daugiau kaip du tūkstančius metų mums įprastų eglių Nazarete ar Jeruzalėje neabejotinai visai nebuvo, o ir dabar veikiausiai galima aptikti kaip vien kultūrinį augalą. Tačiau nepaisant to eglutė yra svarbi kaip krikščioniškos tradicijos ženklas, kurios vieta šiuolaikinės Europos valstybės viešajame gyvenime tampa vis problemiškesnė.

Šis incidentas atskleidžia dviprasmišką situaciją. Jei krikščioniška Kalėdų prasmė būtų giliai išsiskynijusi ir artima didžiajai daliai krikštytų europiečių, niekas nė negalvotų pagrindinio šventės simbolio – eglės – užmaskuoti, o jei ir sugalvotų pastatyti kokią naujovišką jos variantą, tai prieš tai surengtų apklausą ir surinktų nuomones. Tačiau šiuo atveju taip neatsitiko. Juo labiau kad vienuolika tūkstančių pasirašiusiųjų elektronine forma išplatintą peticiją – ypač mažas skaičius. Turint galvoje, kad vien Briuselyje gyvena bent 200 000 gyventojų, o didžioji jų dalis pagal tradiciją tikrai yra krikščionys, reakcija nėra nei stipri, nei visuotinė. Kita vertus, bent Lietuvos komentatorių reakciją sukelia ne tiek pačios eglės pavidalo bei pobūdžio keitimas, o motyvai, kodėl tai daroma. Pirmiausia tai pasklidęs ar paskleistas gandas, kad tokį sprendimą padiktavusi baimė, siekiant neįžeisti ne krikščioniškai tradicijai save priskiriančių šalies gyventojų, ypač musulmonų.

Tačiau šioje savivaldybės akcijoje daug lengviau galima išvelgti duoklę ne kitataučiams, o pramogų kultūrai. Eglė šviečia įvairiomis spalvomis, ant jos galima užlipti ir pasigėrėti gražiais vaizdais. Jei iš tiesų būtų nenorima įžeisti musulmonų ar

kitų religijų atstovų jausmų, ši instaliacija būtų pastatyta ne Advento metu, o, tarkime, sausio viduryje, kai tikrai nereikštų nė menkiausių užuominų į svarbiausią krikščionišką šventę.

Ant eglės kaip šviesos instaliacijos sudėtinga pakabinti tradicinius žaisliukus, tačiau ir „paprasti“ žmonės, puošdami natūralią eglę, ją taip apkabinėja elektrinėmis įvairiomis spalvomis žybsinčiomis lemputėmis, kad už jų labai sunku išžiūrėti pačią eglutę. Tad ir eiliniuose namuose eglutė primena šviesų instaliaciją bei yra labiau šventės puošmena nei koks į religiškumą nurodantis simbolis. Galime prisiminti, kad ir Lietuvoje, Vilniaus Rotušės aikštėje vienais metais buvo vien iš konstrukcijų ir žybsinčių papuošimų sudėliota „egle“, kurioje nebuvo nė vienos tikros žalios šakelės. Tačiau tai nesukėlė visuomenės pasipiktinimo. Pernai Kaune buvo eglė, sukonstruota iš plastikinių butelių, tiesa, sukėlusį tam tikrų diskusijų, tačiau niekaip neužkabinusi kėsintis į Kalėdas klausimo.

Lietuvoje net pasirodė straipsnių, teigiančių, kad „Kalėdas“ (nurodant į pagoniškąsias šventes) lietuviai turėtų sutikti po ąžuolu, o ne po egle. Antai Šarūnas Laudažis ragina: „Kodėl, pagerbdami savo protėvius, negalime švęsti Kalėdų ar sutikti Naujųjų Metų ne prie namuose papuoštos eglutės, o girioje, prie ąžuolo galiūno? Juk Kalėdinių ar Naujametinių eglių puošimo tradicijos Lietuvoje dar nėra labai senos – nesiekia nė poros šimtų metų. O ąžuolų gerbimo tradicijos tokios pat senos, kaip ir mūsų tautos istorija. [...] Tiesa, žiemą belapis ąžuolas savo grožiu neprilygsta amžinai žaliuojančiai eglei, todėl namuose jo niekas nepuošia ir vargu ar kada nors puoš. Tačiau tarp mūsų yra daug žmonių, kurie turi galimybę tą šventą vakarą praleisti ne tarp keturių sienų, o miške prie didingų ąžuolų, kurie, net ir be lapų būdami, kelia pasigėrėjimą ir skelbia pasauliui apie nepalaužiamą lietuvišką tvirtybę“. Iš to sužinome, kad net Lietuvos pagonys savo Kalėdas sutinka po egle. Tačiau veikiausiai nebūtų nieko keista, jei iš tiesų kuriame nors amžiuje Lietuvoje, atsižvelgiant į žmonių sentimentus, būtų įsitvirtinusi tradicija Kalėdoms puošti (galbūt ne dūžtančiais žaisliukais, o kaip nors kitaip) ąžuolus, kad vėliau apie kalėdinio ąžuolo žalumą ir tvirtumą būtų kuriamos kalėdinės giesmės. Krikščionybė į tradiciją yra integravusi dar ne tokių keistų dalykų, kaip vietinių išskiriami medžiai.

Be to, Lietuvoje eglės kaip kalėdinio atributo simbolis neabejotinai buvo išjudintas sovietmečiu, kai tai buvo Naujųjų Metų medis, po kuriuo stovėdavo pliušinis Senis Šaltis, ir buvo galima tikėtis rasti dovanų. Neretai puošiant eglę viršūnė būdavo padabinama žvaigžde, tačiau ne ta, kuri išminčiams rodė kelią, o penkiakampe raudona... Tad iš tiesų eglė ar ne eglė stovės kalėdiškai papuoštuose namuose, įstaigose ar miestų aikštėse, yra susiformavusi tradicija, kuri kaip ir visos tradicijos, kinta, modifikuojasi. Juo labiau tai būdinga technologijų amžiuje, kur „natūralūs“ daiktai ištiesai keičiami dirbtiniais ar net tiesiog projekcijomis. Jei į technologinius pokyčius nebūtų reaguojama juos pasitelkiant, iki šiol šventraštis būtų perrašomas ranka, prieinamas vien siauram ratui žmonių, o krikščionybė jau seniai būtų atsidūrusi dideliame pavojuje.

Šiandien kvestionuojami ir kiti įvaizdžiai bei simboliai, apipynę Kristaus gimimo istoriją. Pats Benediktas XVI naujai pasirodžiusioje knygoje *Jėzus iš Nazareto – ankstyvoji vaikystė* kalba, kad Jėzui gimstant angelai negiedojo, taip pat, kad greta nebuvę gyvulėlių. Nebūtų nieko keisčiau, jei katalikai imtų piktintis šiais atradimais,

rašyti ir organizuoti peticijas, kad taip kėsিনamasi į angelų giesmes ar pačius angelus, kurių visokių formų, faktūrų bei dydžių gausa pasipila į prekystalius jau lapkričio pabaigoje. Gyvulėliai prakartėlėje yra dar tvirčiau su krikščioniškąja tradicija susijęs įvaizdis. Atsisakius gyvulėlių, ji tarsi prarastų pusę jaukumo ir grožio. Tad šitai tarsi nusipelnytų dar didesnės gynybos.

Nesunku prisiminti, kad krikščioniškoje tradicijoje būdavo nuolat grįžtama prie su krikščionybe siejamų simbolių peržiūros, dedant pastangas, kad jie neužgožtų tikėjimo esmės. Tai ypač ryšku reformacijos judėjimuose, taip pat ir vėlesniuose Bažnyčių tradicijų apmąstymuose. Tai reikėsi daug radikalesnėmis formomis nei kalėdinės eglės modifikacijos. Iš tiesų galime įsivaizduoti, kad jei tokį sprendimą būtų priėmęs Briuselio vyskupas, o ne miesto taryba, tai tokio pobūdžio diskusijų nebūtų kilę. Diskusijos esmė yra susijusi ne su leistiniais eglės pavidalais, o su krikščionybės vieta dabartinės Europos sostinės gyvenime.

Debatai atskleidžia bendrą europiečių jauseną dėl krikščioniškosios tradicijos simbolių, kurių nykimas iš viešosios erdvės gali reikšti (veikiausiai ir reiškia) krikščionybės marginalizaciją Europoje. Šios baimės ir nerimai Lietuvoje yra mažai išreikšti ir menkai jaučiami, tačiau viešojo krikščioniškumo pavidalų silpnėjimą galima atpažinti per tam tikrus ženklus. Įstaigos ir organizacijos metų pabaigoje vis dažniau siunčia elektroninius ar popierinius atvirukus sveikindamos su „metų pabaigos šventėmis“. Net jei tradiciškai atvirukuose linkima „Linksmų Šv. Kalėdų ir Laimingų Naujųjų Metų“, pačių atvirukų vaizduose vis rečiau galima aptikti tokius „įprastus“ kalėdinius atributus kaip angelus, prakartėlę, o išvis retai – Mariją su kūdikiu. Didžioji dalis atvirukų yra puošiamos varpeliais, sniego pusnimis, margaspalvėmis dovanų dėžėlėmis, kokakoliniais seniais, snaigėmis ar šiaip žieminėmis abstrakcijomis.

Europos Sąjungos valstybės, tarp jų ir Lietuva, turi krikščioniškas šaknis, tai galima atpažinti pirmiausia iš to, kad kaip valstybinės viešai švenčiamos pagrindinės religinės šventės: Šv. Kalėdos, Šv. Velykos, ir kitos, priklausomai nuo šalies tradicijos. Visi kiti bruožai ima pamažu nykti, ir jei taip vyks toliau, tik laiko klausimas, kada religinės šventės bus pervadintos, pavyzdžiui, „metų pabaigos švente“ ir „pavasario atėjimo švente“, bei visiškai praras krikščionišką pavidalą.

Ir visas šiuolaikinis kasdienio gyvenimo ritmas vis labiau ima prasilenkti su krikščioniškuoju. Pirmiausia tai matyti darbo santykiuose. Naujosios technologijos bei vartotojiško gyvenimo įpročiai sukuria aplinkybes, kai dalis žmonių dirba, apsiperka bei užsiima kita kasdieniška veikla ir sekmadieniais. Sekmadienis vis labiau praranda šventadienio vaidmenį, kai laikas skiriamas maldai ir Dievui, ar bent buvimui drauge su šeima. Didėjant emigracijai iš kraštų, kuriuose religija nurodo švęsti ne sekmadienį, o kurią nors kitą dieną, taip pat veikiausiai bus kuriami dar lankstesni darbo santykiai bei sekmadienis gali prarasti ir valstybės mastu išskirtinės dienos vietą. Būtų labai klaidinga laikytis nuostatos, kad kitų religijų išpažinėjai turėtų būti kuriuo nors būdu varžomi, jiems liepiama dirbti jų šventadieniais, ribojamos galimybės švęsti šventes ir panašiai. Priešingai, jų religingumas atskleidžia Europos krikščioniškos būklės silpnumą. Krikščioniškoji tradicija bei pats krikščioniškasis tikėjimas užsilaiko vis plonesniame viešojo gyvenimo atributų paviršiuje. Todėl nėra atsitiktinumai, kad tokie dalykai kaip Briuselio eglės būklė bei pavidalas gali tapti audringų debatų dalyku. Tikinčiųjų žmonių bendruomenėje į simbolių kitonišką būklę veikiausiai mažai kas būtų

atkreipęs dėmesį, nebent pakraipę galvas, tačiau tikrai – nerinkę pasipriešinimo balsų. Tokie veiksmai rodo senųjų europiečių bejėgiškumą bei akivaizdų Europos nukriksčionėjimą.

Nemaža dalis europiečių yra indiferentiški religijai, nors vis dar nėra atsieti nuo krikščionybės ir su ja siejami bendruomenių palaikomomis tradicijomis. Su krikščionybe paviršutiniškai susieja ir tam tikri valstybiškai pripažinti išskirtinumai – šventės, vietos ar laikas. Tačiau Kalėdų šventimo pokyčiai bei debatų religinėmis temomis būklė atskleidžia, kad nesama jokio pagrindo, jog iš viešojo gyvenimo nebūtų ištrinti krikščionybės akcentai bei pačių europiečių rankomis sunaikinti ženklai, liudijantys, kad Europos šalys krikščioniškos, kaip ir pati Europa. Krikščionys jau ir dabar neretai atsiduria situacijoje, panašioje į laikus iki imperatoriaus Konstantino, kai reikėdavo slėpti religinę tapatybę. Atsiribojimas nuo krikščioniškos šaknies gali ir pačią Europą, jos vienijimosi bei stiprėjimo planus paversti niekais, nes vertybes apribodama vien interesų derinimu, ji visiškai nebeturės jėgų kurti bei atsinaujinti.